

Lausunto

Sosiaali- ja terveysministeriölle

5.8.2024

Asia: Lausunto rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta VN/31917/2023

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin myönteinen.

Voitte perustella kantaanne edelliseen kysymykseen.

Monika-Naiset liitto ry kannattaa esitystä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseksi.

Monika-Naiset liitto on tehnyt käytännön työtä väkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten tukemiseksi 25 vuotta. Erityisosaamistamme on pari- ja lähisuhdeväkivallan ja uhrien auttamistyö, erityispiirteinä pakkoavioliittoon, kunniaan liittyvään väkivaltaan ja ihmiskauppaan liittyvät kysymykset.

Lähisuhdeväkivalta on Suomessa yleistä ja huomattavan sukupuolistunutta. Tilastokeskuksen tekemän kyselytutkimuksen mukaan joka kolmas suomalainen nainen on kokenut parisuhteessa fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa tai seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa.

Tutkimusten mukaan naiset kokevat parisuhteessaan väkivallan kierrettä selvästi useammin kuin miehet. Naisten kokema väkivalta on toistuvaa ja vakavaa, siinä missä miesten väkivaltakokemukset ovat useimmin kertaluoteisia. Tiedetään myös, että lähisuhdeväkivalta tulee usein viranomaisten tietoon vasta, kun se on jatkunut jo pidempään, tai se jää kokonaan piilorikollisuudeksi.

Myöhäiseen ilmituloon vaikuttaa tekijän ja uhrin läheinen suhde, varsinkin jos uhri on jollain tavalla tekijästä riippuvainen. Myös häpeän kokemukset vaikeuttavat tilanteesta ulospäin kertomista. Viranomaisten tietoon tulleiden pari- ja lähisuhdeväkivaltarikosten uhreista 74 % oli naisia vuonna 2023. (Tilastokeskus 2023, 2024.)

Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa pari- ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan sovittelun. Lain yleisten edellytysten mukaan sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta, 2 §). THL:n tuottaman sovittelun hyvän käytännön mallin mukaan toistuvaa ja vakavaa väkivaltaa ei tulisi sovitella.

Lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sen seurauksista on tuotettu jonkin verran tietoa, mutta tuloksia voi pitää osin ristiriitaisina. Selvityksistä kuitenkin tiedetään, että sovitteluun ohjautuu myös tapauksia, jossa väkivalta on ollut vakavaa ja / tai jatkunut pidempään. Tiedetään myös, että sovittelun seuranta on puutteellista, eikä väkivallan loppumista sovitteluissa tapauksissa pystytä todentamaan. On myös perusteltua suhtautua erittäin kriittisesti siihen, onko lähisuhdeväkivallan uhrin tosiasiallisesti mahdollista täysin vapaaehtoisesti suostua väkivallan sovitteluun.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä ovat puoltaneet useat ihmisoikeus- ja naisjärjestöt jo vuosia. Myös kansainväliset ihmisoikeuselimet ovat suosittaneet Suomea tarkastelemaan kriittisesti lähisuhdeväkivallan sovittelun käytäntöjä, tai luopumaan sovittelusta. Keskeiset perustelut koskevat lähisuhdeväkivallan osapuolten epäsymmetristä valtasuhdetta, sekä rikoksen uhrin oikeuksien toteutumisen vaarantumista, jos sovittelun myötä esitutkintaa rajoitetaan tai rikossyytteistä luovutaan.

Sovittelukäytännön on myös katsottu lähettävän ristiriitaisen viestin lähisuhdeväkivallan vakavuudesta: Vaikka väkivalta on rikosoikeudellisesti tuomittavaa, on lähisuhteessa tapahtuva väkivalta sellaista, mikä voidaan sopia osapuolten kesken ja mahdollisesti ilman rikosoikeudellisia seuraamuksia. Näin lähisuhdeväkivalta voi tulla miellettyksi riidaksi tai konfliktiksi, jossa molempien osapuolten on kannettava vastuu tilanteen selvittämisestä – myös väkivallan uhrin.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että soviteltavaksi ei saisi ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Sama koskisi henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia, seksuaalirikoksia, eräitä vapauten kohdistuvia rikoksia sekä ryöstörikoksia.

Monika-Naiset liitto pitää hyvänä hallituksen esityksen tavoitetta siitä, että uuden sovittelulain mukaiseen sovitteluun ei enää otettaisi väkivaltarikoksia, joissa uhri ja epäilty ovat läheisessä suhteessa keskenään. Kiitettävää on, että esityksessä ymmärretään sovitteluun osallistumisen vapaaehtoisuuden varmistamisen vaikeus tilanteissa, joissa uhri on tekijään nähden jollain lailla alistaisessa, riippuvaisessa tai haavoittuvassa asemassa.

Lähisuhdeväkivallan sovittelua on perusteltu mm. sillä, että sovittelussa on mahdollista tarjota tukea väkivaltakokemuksen käsittelyyn sekä tekijälle että kokijalle. Sovittelu on nähty korjaavana ja ennaltaehkäisevänä väkivaltatyönä. On esitetty huoli osapuolten mahdollisuudesta saada tukea, jos sovittelukäytännöstä luovutaan.

Kuten edellä mainittu, sovittelutilanteessa on usein läsnä tekijän ja uhrin välinen epätasainen valtasuhde, eivätkä tekijä ja kokija tosiasiasa pääse käsittelemään kokemusta tasaveroisina. Lisäksi väkivallan käsittely yhdessä tekijän kanssa voi olla uhrille erittäin raskas ja uudelleentraumatisoiva kokemus. Uhri voi pelätä ilmaista itseään ja hän voi pelätä sovittelussa sanomiensa asioiden seuraamuksia.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Maahan muuttaneiden, väkivaltaa kohdanneiden naisten tukipalveluiden tuottajana Monika-Naiset liitto katsoo, että lähisuhdeväkivallan sovittelu altistaa haavoittuvassa asemassa olevat naiset uudelleen uhriutumislle. Sekä käytännön kohtaamistyöstä että tutkimuksista tiedetään, että lähisuhdeväkivalta on luonteeltaan syklistä ja prosessiluontoista. Suhteessa saattaa vaihdella hyvät ja huonot kaudet - väkivallan

teot, anteeksipyytely ja hyvittäminen. Tämä sykli omalta osaltaan vaikeuttaa uhrin mahdollisuutta irrottautua suhteesta. Pahimmassa tapauksessa sovittelu tukee kierteen jatkumista. Monika-Naiset liitto huomauttaa myös, että itse sovittelutilanne voi olla uhrille traumatisoiva ja vahingollinen, jos suhteessa on ollut esimerkiksi henkistä väkivaltaa, uhkailua ja pakottavaa kontrollia.

Monika-Naiset liitto korostaa, että esityksessä on hyvä huomioida, miten esimerkiksi viranomaispelko, vähäinen suomen kielen taito ja tiedot omista oikeuksista Suomessa lisäävät maahan muuttaneiden naisten haavoittuvuutta sovittelutilanteissa. Uhrin voi olla hyvin vaikea antaa informoitua suostumusta osallistua sovitteluun, jos häntä on esimerkiksi painostettu tai uhkailtu antamalla väärää tietoa rikosprosessin seurauksista, viranomaisten toimintatavoista tai prosessin vaikutuksista esim. oleskeluoikeuteen tai huoltajuuteen.

Esityksessä ehdotettu sovittelumäärärahojen uudelleenohjaaminen nuorten tekemien rikosten sovitteluun on kannatettava tavoite, mutta Monika-Naiset liitto näkee, että varojen uudelleenkäyttöä tulisi arvioida lähisuhdeväkivallan uhrien näkökulmasta ja ohjata varat ennaltaehkäisevään sekä uhreja tukevaan työhön. Liitto pitää erittäin tärkeänä, että lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön, kriisityön sekä korjaavan työn resurssit turvataan. Väkivalta on usein ylisukupolvista, ja väkivallan kierteen katkaisemiseksi tarvitaan pitkäjänteistä työtä niin tekijöiden kuin uhrienkin parissa. Koska lähisuhdeväkivalta on vahvasti sukupuolistunut ilmiö, joka jää suurelta osin piiloon, avun piiriin hakeutumisen helpottamiseksi tarvitaan sukupuolierityisiä matalan kynnyksen palveluja.

Nykyisellään väkivallan uhrien tukipalvelut ovat kysyntään nähden aliresursoituja. Lähivuosille suunnitellut merkittävät leikkaukset heikentäisivät niitä entisestään. Monika-Naiset liitto ry esittää, että sovittelumäärärahat uudelleenohjataan lähisuhdeväkivaltarikosten uhreja tukeville järjestöille.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Monika-Naiset liitto ry pitää esityksessä mainittua rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 2 kohdan henkilösuhteiden määrittelyä melko riittävänä lähisuhteen määrittelemiseksi.

Monika-Naiset liitto ry pitää tärkeänä, että lähisuhteeksi luetaan laajasti erinäiset henkilösuhteet, joilla varmistetaan esimerkiksi, että kunniaan liittyvän väkivalta rajataan sovittelun ulkopuolelle. Kunniaan liittyvä väkivalta on usein yhteisöllistä, vaikkakin usein vain yksittäiset väkivallan teot voivat tulla esille.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Monika-Naiset liitto ry näkee, että esitys ei ota huomioon kaikkea lähisuhdeväkivaltaa. Erityisesti pakottavan kontrollin keinot, esimerkiksi laiton uhkaus ilman hengenvaarallista esinettä ja muu uhrin kontrolloiminen, pysyisi edelleen sovittelun piirissä. Sovittelukiellon pitäisi ulottua asianomistajarikoksiin, sillä lähisuhdeväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta usein raaistuu ajan myötä ja muut, kuin fyysisen väkivallan muodot edeltävät usein näitä tekoja. Vaarana on, että sovittelun piiriin päätyisivät yksittäiset väkivallan teot, eikä arvioitu kokonaisuus, jolloin jatkettaisiin toistuvan väkivallan sovittelua.

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

Monika-Naiset liitto kannattaa sovittelun rajoittamista myös perheasioiden ja huoltoriitojen sovittelussa, silloin kuin perheessä on ollut väkivaltaa.

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Monika-Naiset liitto on huolissaan siitä, että esityksessä mainitut rikosmuodot jäävät usein rikosprosessin ulkopuolelle: niistä ei tehdä rikosilmoituksia eikä niitä ei tunnisteta tai tutkita, koska ei ole riittävä näyttöä. Jos näitä rikosmuotoja tutkitaan, syytetä ei usein nosteta, koska rikokset ovat ehtineet vanhentua. Osa rikosmuodoista tapahtuu lähisuhteen ulkopuolella. Yhtenä keinona vähentää naisiin kohdistuvan väkivallan riskiä olisi näiden rikosmuotojen muuttaminen virallisen syytteen alaiseksi.

Jenni Tuominen
Toiminnanjohtaja

Lisätiedot: Kriisikeskus Monikan johtaja Natalie Gerbert, natalie.gerbert@monikanaiset.fi,
Kehittämispäällikkö Satu McLaughlin, satu.mclaughlin@monikanaiset.fi